

ПІДСИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ НАВЧАННЯ ТЕХНІКИ ЧИТАННЯ УЧНІВ ПЕРШИХ КЛАСІВ ШКІЛ З ПОГЛИБЛЕНИМ ВИВЧЕННЯМ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядається підсистема вправ для навчання техніки читання учнів перших класів. Для формування зазначеного аспекту запропоновано різні типи та види вправ, наведено їх приклади.

Ключові слова: *шестирічні учні (першокласники), техніка читання, підсистема вправ.*

Одним із важливих завдань навчання молодших школярів іноземної мови є розвиток уміння читати нескладні автентичні тексти та розуміти їх [5, с. 7]. Процес оволодіння цим умінням починається з навчання техніки читання (ТЧ), яке забезпечує автоматизованість сприйняття графічних образів, співвіднесення їх зі звуковими відповідниками та їхнім значенням, а також із озвученням їх уголос або подумки.

Успішність навчання ТЧ значною мірою забезпечується завдяки підсистемі вправ, у якій враховуються: 1) психологічні особливості учнів, специфіка та умови їх навчання; 2) закономірності набуття знань і формування навичок; 3) послідовність вправ та їх кількість, рівень їхньої складності та зв'язок вправ з іншими видами мовленнєвої діяльності тощо. Враховуючи, що ТЧ є складовою власне читання, то системність у навчанні ТЧ буде здійснюватися на рівні самостійної підсистеми.

Вправам для навчання ТЧ приділялося достатньо уваги: П. О. Бех та М. В. Денисенко пропонували навчати учнів початкової школи (ПШ) читання з використанням піктограм [1, с. 6-16], К. І. Онищенко досліджувала ігровий компонент навчання ТЧ [8, с. 15-16], О. Б. Бігич розглядала вправи з навчання ТЧ та письма на початковому ступені [2], М. В. Денисенко наголошувала на необхідності використання в ПШ "кольорового" читання [4, с. 36-37], методистами-авторами підручників з навчання англійської мови (АМ) О. Д. Карп'юк, О. С. Гаврилюк-Сергєєвою, Л. В. Биркун, Т. Л. Сірик, В. М. Плахотником тощо було здійснено практичну розробку підсистем вправ для навчання ТЧ.

Варто зауважити, що в зазначених публікаціях не завжди враховуються психологічні особливості та специфіка навчання шестирічних учнів. Бракує наукових досліджень, у яких розглядається можливість навчання за звуковим аналітико-синтетичним методом (ЗАСМ) і, як наслідок, не береться до уваги перебіг навчання ТЧ за цим методом. З огляду на вищезазначене, обрана тема є актуальною та потребує дослідження. Таким чином, метою цієї статті є опис підсистеми вправ для навчання ТЧ АМ учнів ПШ за ЗАСМ.

Слідом за Н. К. Скляренко [10, с. 68], ми розрізняємо загальну систему вправ для навчання спілкування іноземною мовою, що охоплює всі види мовленнєвої діяльності, системи вправ для оволодіння кожною з них окремо та підсистеми вправ для формування технічних навичок, мовленнєвих навичок і мовленнєвих умінь у межах певного виду мовленнєвої діяльності.

Варто зазначити, що науковці пропонують різні групи вправ з метою оволодіння ТЧ. На думку Н. К. Скляренко [6, с. 71], до підсистеми вправ для формування навичок ТЧ входять: 1) група вправ на впізнавання та розрізнення графем і 2) група вправ на встановлення та реалізацію графемно-фонемних відповідностей. Доповнюючи ці групи вправ, С. В. Гапонова [7, с. 125] розглядає в межах першої підгрупи вправи на: впізнавання, розрізнення, групування та розташування, а в межах другої – на озвучення, називання та написання, а також на читання ізольованих слів, словосполучень і прогнозування форми слова.

З іншого боку, К. І. Онищенко [6, с. 196-199] виокремлює вправи на: розвиток графемно-фонемних зв'язків, ТЧ ізольованих слів і словосполучень, прогнозування форми слова, на розвиток навичок синтагматичного членування речень та їх інтонаційного оформлення, розширення поля читання та швидкості сприймання навчального тексту. Водночас Г. В. Рогова [9, с. 139-140] наголошує на тому, що навчання читання розпочинається із вправ на синтез букв у склади, а складів у слова. Надалі учні вправляються у: зміцненні асоціацій між літерами та звуками, розширенні поля зору, прогнозуванні слова за першими літерами, синтагматичному членуванні речень, прогнозуванні змісту тексту лексико-граматичного характеру та інтеграції змісту прочитаного.

Розглядаючи навчання ТЧ АМ в учнів ПШ, М. В. Денисенко [1, с. 6-16] наводить групи вправ на: перекодування букв та їхніх сполучень у звуки мови, репродукцію лексичних одиниць і смислових відрізків уголос, імітацію, підстановку, трансформацію, конструювання, комбінування, дискурсивність, сприймання, класифікацію, зіставлення, упізнавання одиниць, антиципацію та здогадку.

Дослідивши ці погляди стосовно груп вправ з ТЧ, ми дійшли думки, що не існує єдиної позиції стосовно цього аспекту. З іншого боку, оскільки вищезгадані дослідники не розглядали види вправ, які

використовуються під час навчання ТЧ АМ за ЗАСМ, тому, на нашу думку, необхідно розглянути види вправ у зв'язку з етапністю навчання за цим методом. У нашій попередній публікації [11] ми досліджували етапи навчання ТЧ, тому стисло перелічимо навички, якими мають оволодіти учні ПШ, навчаючись за ЗАСМ.

Розрізняючи, услід за Т. Г. Єгоровим [3], *аналітичний* етап, *синтетичний* етап та етап *автоматизації*, ми виокремлюємо два підетапи в межах *аналітичного* етапу: оволодіння звуко-буквеними відповідностями та складове читання. На нашу думку, важливо, щоб під час першого підетапу учні отримали знання про: значення вміння читати у житті людей, номінативну роль слова, мовні та немовні звуки, голосні та приголосні, наголос тощо. Серед навичок, які мають сформуватися на цьому підетапі, названо такі: виокремлення речень з мовленнєвого потоку, аналіз речень за кількістю слів, побудова графічних схем речень, розпізнавання слів – назв предметів, ознак, дій, розрізнення голосних і приголосних, виокремлення фонем зі слів, диференціація звуків, здійснення звукового аналізу простих за звуковою будовою слів, формування фонематичного аналізу та синтезу тощо.

Під час другого підетапу аналітичного етапу відбувається ознайомлення з буквами, які передають певні звуки, співвіднесення звуку з літерою, впізнавання та розрізнення літер і злиття цих літеро-звуків у склади (або односкладові слова), читання різних типів складів, читання слів за складами (а односкладових цілими) з розумінням прочитаного.

Під час *синтетичного* етапу учні виконують вправи на встановлення та реалізацію відповідностей між графемами та фонемами на рівні слів, словосполучень і речень. Під час етапу *автоматизації* учень читає цілі слова та групи слів з розумінням прочитаного, а технічний бік процесу читання більше не спричинює труднощів.

З огляду на те, що деякі знання і навички можуть бути перенесені з рідної мови в АМ (наприклад, знання про значення вміння читати у житті людей, про номінативну роль слова та про мовні і немовні звуки тощо), необхідно звернути увагу на ті навички, які мають формуватися у ТЧ АМ в зв'язку з оволодіння новим мовним матеріалом.

Ураховуючи ці навички, до підсистеми вправ з ТЧ відносимо групи вправ на: 1) впізнавання графем (та односкладових слів), 2) диференціацію графем (та односкладових слів), 3) ідентифікацію графем (та односкладових слів), 4) встановлення та реалізацію фонемно-графемних відповідностей, 5) встановлення та реалізацію графемно-фонемних відповідностей, 6) одночасне встановлення та реалізацію фонемно-графемних і графемно-фонемних відповідностей. Варто зауважити, що встановлення відповідностей між графемами та фонемами має відбуватися на рівні літер, слів, словосполучень, речень, групи речень і текстів.

Торкнемося ще деяких аспектів побудови підсистеми вправ для оволодіння ТЧ АМ учнями перших класів. Передусім, щодо типів вправ, серед яких переважають: 1) рецептивні, рецептивно-репродуктивні (за спрямованістю вправ на прийом або видачу інформації); 2) некомунікативні (за ступенем комунікативності); 3) усні (за характером виконання); 4) тренувальні (за функцією у навчальному процесі); 5) класні (за місцем виконання); 6) повністю керовані вправи (за ступенем керованості вчителем); 7) з ігровим моментом.

Особливістю ЗАСМ є тісна інтеграція читання та письма, коли учні виконують вправи, спрямовані на одночасне формування обох аспектів. З іншого боку, навчання ТЧ розпочинається з формування фонемно-графемних відповідностей, що є метою навчання техніки письма. Враховуючи цю особливість навчання ТЧ, ми включили деяку кількість усно-письмових та письмових вправ (за характером виконання). Наведемо приклади вправ, які ввійшли до складу створеної підсистеми вправ.

1. ГРУПА ВПРАВ НА ВПІЗНАВАННЯ ГРАФЕМ І СЛІВ

Приклад 1

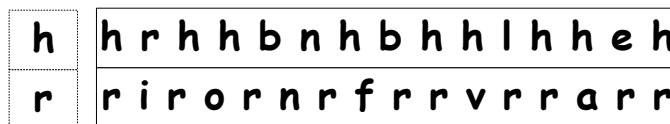
Мета – вдосконалення навичок ідентифікації графем англійської мови.

Тип – рецептивна, усна.

Форма виконання – індивідуальна.

Інструкція: *Знайди праворуч таку ж саму літеру, що і ліворуч, та обведи її.*

Наочність – картки із завданнями для читання.

Приклад 2

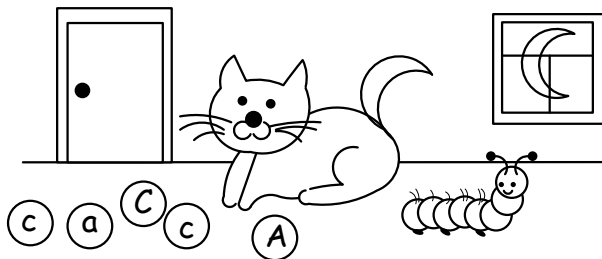
Мета – формувати навички впізнавання графем англійської мови.

Тип – рецептивна, усна, з ігровим елементом.

Форма виконання – індивідуальна.

Інструкція: *Знайди літеру "c" на малюнку. Зафарбуй її.*

Наочність – картки із завданнями для читання.

Приклад 3

Мета – формувати навички впізнавання графічної форми слів.

Тип – рецептивна, усна.

Форма виконання – індивідуальна.

Інструкція: *Знайди праворуч таке саме слово, що й ліворуч, та обведи його.*

Наочність – картки із завданнями для читання.

cat	tap	cat	bin	cat	dad	cat
bat	bat	big	bat	box	ant	bat
hat	old	hat	bat	hat	hat	ox
rat	rat	bat	cat	rat	bin	rat

2. ГРУПА ВПРАВ НА ДИФЕРЕНЦІАЦІЮ ГРАФЕМ І СЛІВ

Приклад 4

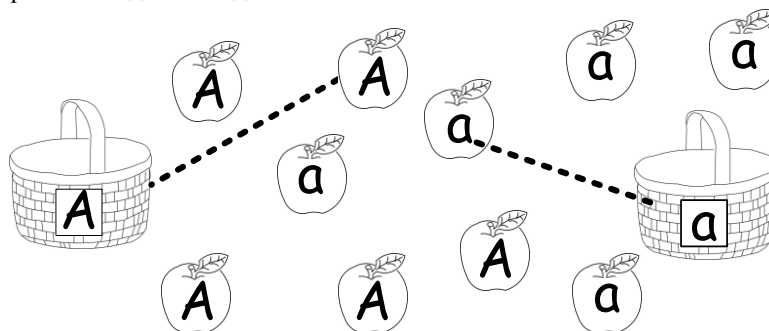
Мета – формувати навички диференціації графем англійської мови.

Тип – рецептивна, усна, з ігровим елементом.

Форма виконання – індивідуальна.

Інструкція: *Розклади яблука з великими та маленькими літерами у відповідні кошики.*

Наочність – картки із завданнями для читання.

Приклад 5

Мета – формувати навички диференціації графічних образів слів.

Тип – рецептивна, усна.

Форма виконання – індивідуальна.

Інструкція: *Знайди ліворуч слово, що відповідає малюнку, та обведи його.*

Наочність – картки із завданнями для читання.

3. ГРУПА ВПРАВ НА ІДЕНТИФІКАЦІЮ ГРАФЕМ ТА СЛІВ

Приклад 6

Мета – формувати навички ідентифікації літер.

Тип – рецептивна, усна.

Форма виконання – індивідуальна.

Інструкція: Знайди літеру "а" та зафарбуй її червоним кольором, а літеру "о" – синім.

Наочність – картки із завданнями для читання.

i	x	b	a	o	y	s	o	l	m
r	a	o	z	x	c	r	h	a	t
a	n	o	y	o	a	t	j	e	a
p	o	b	a	o	n	d	p	t	o

Приклад 7

Мета – формувати навички ідентифікації графічних образів слів.

Тип – рецептивна, усна.

Форма виконання – індивідуальна.

Інструкція: Знайди слова cat, rat, hat, bat та обведи їх.

Наочність – картки із завданнями для читання.

i	x	b	a	t	y	s	n	l	m
r	a	t	z	x	c	r	h	a	t
b	n	o	y	c	a	t	j	e	l
p	b	b	a	t	n	d	p	t	o

4. ГРУПА ВПРАВ НА ВСТАНОВЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ФОНЕМНО-ГРАФЕМНИХ ВІДПОВІДНОСТЕЙ

Приклад 8

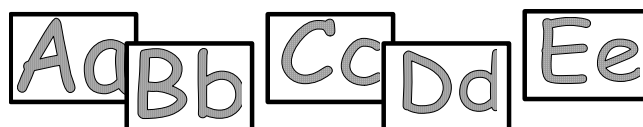
Мета – формувати навички встановлення фонемно-графемних відповідностей.

Тип – рецептивно-репродуктивна, усна.

Форма виконання – фронтальна, у групах.

Інструкція: Назви звук, якій цей звук відповідає.

Наочність – картки із літерами.

Приклад 9

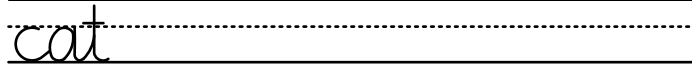
Мета – формувати навички встановлення та реалізації фонемно-графемних відповідностей.

Тип – рецептивно-репродуктивна, усно-письмова.

Форма виконання – індивідуально.

Інструкція: *Напиши слово, проговорюючи його.*

Наочність – картки із завданнями для письма.

5. ГРУПА ВПРАВ НА ВСТАНОВЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ГРАФЕМНО-ФОНЕМНИХ ВІДПОВІДНОСТЕЙ

Приклад 10

Мета – формувати навички встановлення та реалізації графемно-фонемних відповідностей.

Тип – рецептивно-репродуктивна, усна.

Форма виконання – індивідуальна, фронтальна.

Інструкція: *Озвуч літери: a, t, p, b, f, m, c, h, r.*

Наочність – картки із літерами.

Приклад 11

Мета – вдосконалення навичок встановлення графемно-фонемних відповідностей.

Тип – рецептивно-репродуктивна, усна.

Форма виконання – фронтальна, індивідуальна.

Інструкція: *Прочитай слова самостійно внівголоса: cat, bat, rat, hat.*

Наочність – картки із завданнями для читання.

Приклад 12

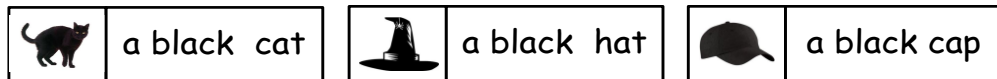
Мета – формувати навички встановлення та реалізації графемно-фонемних відповідностей.

Тип – рецептивно-репродуктивна, тренувальна, усна.

Форма виконання – фронтальна.

Інструкція: *Прочитай словосполучення.*

Наочність – картки із завданнями для читання.

Приклад 13

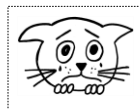
Мета – формувати навички встановлення та реалізації графемно-фонемних відповідностей.

Тип – рецептивна, усна.

Форма виконання – індивідуальна.

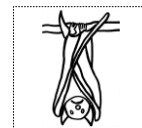
Інструкція: *Прочитай словосполучення та знайди відповідні малюнки.*

Наочність – картки із завданнями для читання.

a sad cat

a sad rat

a sad bat

a sad man

Приклад 14

Мета – формувати навички становлення та реалізації графемно-фонемних відповідностей.

Тип – рецептивна, усна.

Форма виконання – фронтальна, в парах.

Інструкція: *Прочитай речення разом із вчителем.*

Наочність – картки із завданнями для читання.

A cat has a map.

A man has a cap.

6. ГРУПА ВПРАВ НА ОДНОЧАСНЕ ВСТАНОВЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЮ ГРАФЕМНО-ФОНЕМНИХ ТА ФОНЕМНО-ГРАФЕМНИХ ВІДПОВІДНОСТЕЙ

Приклад 15

Мета – формувати навички встановлення відповідностей між графемами та фонемами.

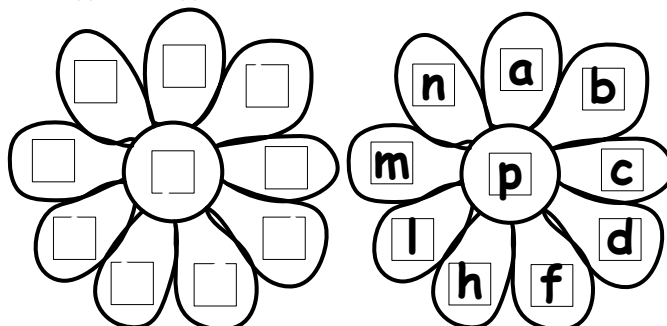
Тип – рецептивно-репродуктивна, усно-письмова, з ігровим елементом.

Форма виконання – у парах.

Інструкція: *Запиши слова, що диктує твій однокласник.*

Спосіб виконання – на аркуші, що розміщений на стіні, записані літери. Один учень з пари підходить до нього, запам'ятовує букви, повертається до свого товариша та диктує їх йому. Перший лише читає, говорить та ходить від аркуша до свого товариша, а другий – сидить і записує. Потім учні міняються ролями.

Наочність – картки із завданнями для читання.

Приклад 16

Мета – формувати навички встановлення та реалізації відповідностей між графемами та фонемами.

Тип – рецептивно-репродуктивна, усно-письмова.

Форма виконання – в парах, індивідуально.

Інструкція: *Прочитай речення, допиши потрібне слово.*

Наочність – картки із завданнями для читання.

A man has a _____ .

A cat has a _____ .

Висновки. Отже, створена нами підсистема вправ для навчання техніки читання англійською мовою за ЗАСМ передбачає розробку нових видів вправ на: звуковий аналіз, встановлення та реалізацію фонемно-графемних і графемно-фонемних відповідностей.

Перспективними напрямками є дослідження питань, що пов'язані з перевіркою ефективності розробленої підсистеми вправ для навчання техніки читання учнів початкової школи.

Використані джерела

1. Бех П. О. Навчання учнів початкової школи читання англійською мовою з використанням піктограм / П. О. Бех, М. В. Денисенко // Вісник КНЛУ : Серія Педагогіка та психологія. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2004. – Вип. 7. – С. 6–16.
2. Бігич О. Б. Вправи з навчання техніки читання та письма англійською мовою на початковому ступені / О. Б. Бігич. – К. : Ленвіт, 2000. – 64 с. – (Бібліотечка журналу "Іноземні мови"; вип. 1).
3. Егоров Т. Г. Психологія оволодіння навичкою читання / Т. Г. Егоров. – М. : Каро, 1953. – 304 с.
4. Денисенко М. В. Використання кольорового читання англійською мовою в початкових класах школи / М. В. Денисенко // Іноземні мови. – 2001. – № 3. – С. 36–37.
5. Іноземні мови. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов / В. Г. Редько; [відп. за вип. О. Я. Коваленко]. – К. : Перун, 2005. – 208 с.
6. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підр. для студентів вищих навч. закл. / [С. Ю. Ніколаєва, О. Б. Бігич, Н. О. Бражник та ін.]; автор. кол. С. Ю. Ніколаєва. – [2-е вид.] – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
7. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах у структурно-логічних схемах і таблицях : навчальний посібник / Укладачі С. Ю. Ніколаєва, С. В. Гапонова – К. : Ленвіт, 2004. – 208 с.
8. Онищенко К. І. Ігровий компонент у навчанні техніки читання англійською мовою / К. І. Онищенко // Іноземні мови. – 1995. – № 1. – С. 36–37.
9. Рогова Г. В. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в общеобразовательных учреждениях : [пособие для учителей и студентов пед. вузов.] / Г. В. Рогова, И. Н. Верещагина. – М. : Просвещение, 2000. – 232 с.
10. Склярєнко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок та вмінь / Н. К. Склярєнко // Іноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 3–7.
11. Шастова І. В. Зміст компетенції в техніці читання на початковому ступені навчання (школа з поглибленим вивченням англійської мови) / І. В. Шастова // Вісник КНЛУ: Серія Педагогіка та психологія. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2012. – Вип. 22. – С.180–193.

Шастова І. В.

**ПОДСИСТЕМА УПРАЖНЕНІЙ
ДЛЯ ОБУЧЕННЯ ТЕХНІКЕ ЧТЕННЯ УЧАЩИХСЯ ПЕРВЫХ КЛАССОВ ШКОЛ
С УГЛУБЛЕННЫМ ИЗУЧЕНИЕМ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА**

В статье рассматривается подсистема упражнений для обучения технике чтения учащихся первых классов. Для формирования упомянутых навыков предлагаются разные виды и типы упражнений. Наводятся примеры таких упражнений.

Ключевые слова: *шестилетние ученики (первоклассники), техника чтения, подсистема упражнений.*

Shastova I. V.

**THE SUBSYSTEM OF EXERCISES
FOR TEACHING READING SKILLS TO PRIMARY CHILDREN**

The article deals with the formation of subsystem of exercises to teach reading skills to six-year-old children. To cope with this task different types of exercises which are correlating with this age period are worked out. A number of examples are given.

Key words: *six-year students (first graders), reading skills, a subsystem of exercises.*

Стаття надійшла до редакції 27.08.13

